

nější. Některé informace se více méně opakují, a to jak v obsahovém slova smyslu, což by ani tak nevadilo, ale také ve smyslu formálním, viz např. strany 29 a 35, 35 a 37, 38 a 39 (zde se navíc jedná o situaci, kdy tatáž citace z téhož zdroje je překládána dvěma různými způsoby).

Svěží vítr logického pozitivismu, který svými proudy rozvířil hladiny poklidných metafyzických vod tehdejší filosofie, jistě našel své místo na slunci. Ačkoli si lze v době relativismu a plurality pravd jen těžko představit nadšení, s nímž se členové vídeňského kroužku vrhali na nově položené otázky, něco zásadního nás s nimi přece jen spojuje. Je to touha dát filosofii smysl v očích ostatních badatelů, vědců, ale i obyčejných lidí. Jsem přesvědčen, že recenzovaný výbor této snaze jistě napomůže. Autorům, překladatelům a všem, kteří se na vzniku *Antologie* podíleli, bychom za to měli poděkovat. Nezbyvá než se pustit do četby a připomenout si část významného dědictví filosofie, dědictví, jehož odkaz bezpochyby přesáhl oblast tzv. čisté filosofie a umožnil vznik filosofie vědy a hluboké rozvinutí logické (a stále ještě filosofické) analýzy jazyka.

Michal Polák

John R. Searle: *Rečové akty*

Preložil Dezider Kamhal. Kalligram, Bratislava 2007, 284 s.

Po Austinovej priekopníckej práci *Ako niečo robiť slovami*, ktorá vo filozofii jazyka znamenala vôbec prvé filozoficky relevantné zváženie iných než len opisných funkcií jazyka (a ktorá mimochodom vyšla v slovenskom preklade ešte v roku 2004), sa slovenský čitateľ môže zoznámiť s dielom rozvíjajúcim a do istej miery aj modifikujúcim Austinov program. *Rečové akty* sú na jednej strane prácou predkladajúcou pomerne všeobecné tézy o povahe jazyka ako veľmi špecifického sociálneho fenoménu; na druhej strane ide o dielo rozoberajúce konkrétne problémy filozofie jazyka, a to z perspektívy, ktorá považuje jazykovú komunikáciu za implicitné ovládanie veľmi zložitej a pravidlami riadenej formy správania. Teória rečových aktov je z tohto pohľadu špecifickým prípadom širšie chápanej teórie konania. Štruktúra práce zahŕňa dve rozsiahle časti. Prvá časť rozvíja v rozsahu piatich kapitol autorove metodologické i teoretické východiská a ich zúžitkovanie pri koncipovaní všeobecnej teórie rečových aktov. Druhá časť na priereze troch kapitol „testuje“ aparát predloženej teórie, berúc si za predmet jednak tri konkrétne filozofické omyly vychádzajúce z chápania významu jazykových výrazov ako ich použi-

tia, jednak predstavuje pokus predostrieť také chápanie vzťahu medzi faktmi a hodnotami, ktoré by ukázalo oprávnenosť odvodenia niektorých tvrdení o hodnotách z iných tvrdení o faktoch. Obsiahla kapitola je venovaná aj problémom referencie vlastných mien. Autorove úvahy sú rozvíjané systematicky, čo prispieva k celkovej zrozumiteľnosti a koherentnosti práce. Samozrejme, autor tu vychádza z niektorých teoretických východísk, ktoré jednoducho považuje za neproblematické. Zdôvodneniu niektorých z týchto predpokladov venoval Searle ďalšie svoje práce. Pokúsim sa preto na nasledovných riadkoch pripojiť niekoľko poznámok nielen k pojmom, ktoré teória rečových aktov používa, ale aj k niektorým jej teoretickým východiskám. Verím, že napriek ich do istej miery kritickému charakteru, nezastrú originálnosť a relevantnosť Searlovho príspevku do filozofie jazyka.

Searle už v priebehu prvej kapitoly formuluje hlavnú hypotézu knihy, z ktorej chce vychádzať pri explikovaní ďalších pojmov teórie, že totiž „hovorenie jazykom je zapojením sa do (veľmi zložitej) pravidlami riadenej formy správania“, a dodáva, že „naučiť sa ovládať jazyk znamená (*okrem iného*) naučiť sa a zvládnuť tieto pravidlá“ (s. 27). Searle pritom predpokladá, že práve (implicitné) ovládanie pravidiel jazyka mu umožňuje (v jazyku, ktorým hovorí) na jednej strane formulovať *jazykové charakterizácie* tohto jazyka (napr., že ten a ten výrok je analytický) a na strane druhej podať ich *vysvetlenie* (čo, zdá sa, podľa Searla je to isté, ako povedať, že ten a ten výraz sa používa na to a to, pretože existuje pravidlo, ktoré určuje, ako ho v rámci súboru iných pravidiel používať). Hoci Searle túto hypotézu v ďalších kapitolách rozvíja a dopĺňa, predsa sa mi zdá, že v tejto podobe pripomína akúsi behaviorálnu teóriu významu, ktorá je samotným Searlovým teoretickým východiskách cudzia a ktorú v iných prácach neskôr aj explicitne kritizoval. Naučiť sa a zvládnuť pravidlá nejakého jazyka totiž ešte nemusí znamenať, že týmto pravidlám *rozumieme*. (Azda aj preto v zátvorkách kurzívou uvádza „okrem iného“.) Vďaka čomu potom však pravidlám rozumieme?! Ak to, že rozumieme nejakému výrazu jazyka, znamená, že existuje pravidlo, podľa ktorého ho vieme používať, predpokladá sa, že budeme rozumieť už tomuto pravidlu, resp. výrazom, pomocou ktorých je formulované. Ale ak rozumieť tomuto pravidlu znamená mať (iné) pravidlo, či dokonca súbor ďalších pravidiel, ktoré určia, ako toto pravidlo používať, zdá sa, že sa pohybujeme v bludnom kruhu. Na to, aby sme rozumeli pravidlu, potrebujeme iné pravidlo, ktoré je zase vysvetlené iným pravidlom a to zase ďalším, až do nekonečna. Z tohto pohľadu sa môže zdať nedostatočným aj Searlovo chápanie sémantiky jazyka, ktoré naväzuje na rozlíšenie medzi tzv. *regulatívnymi* a *konštitutívnymi* pravidlami (s. 54 – 66). Hoci sa dá ukázať, že vieme rozlišovať medzi pravidlami, ktoré upravujú a usmerňujú už existujúce formy správania, a pravidla-

mi, ktorých prijatie znamená vytvorenie *novej formy správania*, predsa sa dá namietat', že regulovať nejakú formu správania zároveň znamená aj *vytvoriť* nový stav správania oproti pôvodnému, neregulovanému správaniu. Okrem toho sa tu vzťah (závislosť či priorita) medzi týmito dvoma typmi pravidiel nevysvetľuje. Searle pritom považuje sémantickú štruktúru jazyka za „konvenčnú realizáciu série súborov základných konštitutívnych pravidiel“, pričom rečové akty sú podľa neho „akty, pre ktoré je charakteristické, že sa vykonávajú v súlade s týmito súbormi konštitutívnych pravidiel“ (s. 58). Ak je to tak, potom sa opäť vraciame k problému toho, čo je zárukou faktu, že *rozumieme* konštitutívnym (a samozrejme aj regulatívnym) pravidlám. Mohli by sme sa snažiť argumentovať, že ak rozumieme nejakému súboru „základných“ pravidiel, môžeme pomocou nich vytvárať iné, nové pravidlá, dokonca aj také, ktoré budú znamenať konštituovanie nových foriem správania, a to aj jazykového správania. Avšak tvrdiť, že sémantika jazyka je tvorená pravidlami, vďaka ktorým vieme používať jazykové prostriedky na rozmanité účely komunikácie, ešte neznamená, že sme vysvetlili, ako rozumieme týmto konštitutívnym pravidlám. Táto námietka sa podľa všetkého dá všeobecne uplatniť aj voči východiskám Searlovej teórie významu, ktorú formuluje v druhej kapitole. Rád by som sa teraz venoval niektorým všeobecnejším rysom tohto filozofického prístupu k jazyku.

Za základnú jednotku komunikácie Searle nepovažuje symbol, slovo, či vetu, ba dokonca ani jeho realizáciu, ale skôr to, čo nazýva vytváraním či emitovaním vetného znaku za určitých okolností. Vykonať rečový akt teda znamená vysloviť také a také výrazy jazyka za takých a takých okolností, pričom vďaka teoretickému predpokladu, že každému rečovému aktu zodpovedá nejaké pravidlo, môžeme potom povedať, že to a to vyslovenie slov sa pokladá za tvrdenie, prosbu, sľub, hrozbu, blahoprianie a pod. Searle podobne ako Austin však neostáva pri takto hrubo načrtnutých jazykových charakterizáciách. Hovoreníe jazykom v sebe zahŕňa niekoľko úrovní *robenia niečoho*. Searle v abstrakcii rečového aktu odlišuje úroveň aktu vyslovenia, úroveň propozičných aktov referovania a predikovania, úroveň ilokučného aktu, ako aj úroveň perlokučného aktu. Všimá si pritom, v akých vzájomných vzťahoch sa tieto akty nachádzajú. Jadrom jeho skúmania je teória ilokučných a propozičných aktov, keďže jeden a ten istý ilokučný, resp. propozičný akt môže byť vyjadrený rôznymi aktmi vyslovenia. Späťosť propozičného aktu s ilokučným aktom je pritom taká, že vykonať propozičný akt – referovať na niekoho alebo niekomu niečo predikovať – vždy znamená vykonať aj ilokučný akt tvrdenia, menovania, pýtania sa či sľubovania (s. 43). Searle dokonca považuje súvislosti medzi skúmaním toho, čo vety jazyka znamenajú, tým, čo vyslovením vety hovorca mieni, tým, čomu poslu-

cháč rozumie, a pravidlami, ktorých používanie znamená vykonávanie rečových aktov, za analytické (s. 38). To je aj dôvod, prečo poznať význam vety – či skôr „rečovej situácie“ – znamená poznať pravidlá, ktoré stanovujú podmienky, za akých má zmysel vetu vysloviť. Ako som sa snažil ukázať, *rozumienie pravidla* je niečo, čo Searle predpokladá, ale priamo nevysvetľuje. Searlova teória významu akceptuje rozlišovanie medzi tým, čo daná veta jazyka znamená, a tým, čo jej vyslovením hovorca mieni v poslucháčovi vyvolať. Na rozdiel od P. Gricea, ktorý podobne ako Searle pracuje v rámci teórie významu so zámermi (intenciami) hovorca a poslucháča, však Searlov model významu identifikuje hovorcov zámer so zámerom vyvolať v poslucháčovi ilokučný akt, nie však perlokučný akt. Rozumieť vete teda znamená poznať jej význam. Význam je, ako sme povedali, určený pravidlami, ktoré stanovujú, za akých podmienok môžeme vetu vysloviť a za čo sa jej vyslovenie v týchto podmienkach považuje. Pritom vyslovenie vety a jej mienenie je vecou hovorcovho úmyslu vyvolať v poslucháčovi rozpoznanie určitého stavu vecí špecifikovaného určitými pravidlami tým, že rozpozna tento úmysel na základe poznania (sémantických) pravidiel pre vyslovenú vetu (s. 73).

Po tom, čo sa Searle pokúša explikovať niektoré zo základných pojmov svojej teórie, prechádza v tretej kapitole k predloženiu toho, čo považuje za nevyhnutné a postačujúce podmienky vykonania jedného konkrétneho rečového aktu – aktu sľubovania. Z množiny propozícií, ktoré tvoria nevyhnutné a postačujúce podmienky vykonania aktu sľubovania potom Searle niektoré vyberá a v modifikovanej podobe ich predkladá ako explikované pravidlá používania (každého?) jazykového prostriedku indikujúceho ilokučnú účinnosť sľubovania (s. 81n). Searle si je zároveň vedomý viacerých úskalí, ktoré sú spojené s analýzou ilokučných aktov. Ako jeden z faktov uvádza, že analyzans predloženej analýzy obsahuje aj pojmy, ako napr. pojem „záväzku“, ktoré sú jednoducho v danej analýze neanalyzované. Námietke sa však na tejto rovine môžeme vyhnúť tým, že odmietneme redukcionistický prístup, ktorý si vyžaduje pojmy svojim spôsobom základné. To však nie je jedinou námietkou, s ktorou by sme sa mali vysporiadať. Problémom totiž ostáva zdôvodnenie, že všetky pravidlá používania prostriedkov indikujúcich nejakú ilokučnú účinnosť, majú nevyhnutné a postačujúce podmienky na úspešné vykonanie nejakého rečového aktu. To, že tento cieľ je podľa Searla v princípe uskutočniteľný vzhľadom na všetky ilokučné akty, sa zdá naznačovať aj analýza, ktorá nasleduje po predložení nevyhnutných a postačujúcich podmienok aktu sľubovania.

Pokladám za dôležité bližšie sa vyjadriť k niektorým z podmienok, ktoré Searle uvádza ako nevyhnutné a postačujúce na vykonanie rečového aktu sľubovania. V krátkosti ich tu uvediem v nasledovnej podobe:

Ak hovorca H vyslovuje vetu V v prítomnosti poslucháča P, tak pri vyslovení V v doslovnom zmysle H úprimne a bezchybne sľubuje poslucháčovi P, že p, vtedy a len vtedy, keď platia podmienky (1) až (9):

- (1) Sú splnené normálne vstupné a výstupné podmienky.
- (2) H vyjadruje pri vyslovení V propozíciu, že p.
- (3) Hovorca H pri vyjadrovaní, že p, predikuje budúci čin A hovorcovi H.
- (4) Poslucháč P by uprednostnil, keby H čin A urobil, pred tým, že by H čin neurobil, a hovorca H je presvedčený, že P by uprednostnil, keby H čin A urobil, pred tým, že by H čin A neurobil.
- (5) Nie je zrejmé ani hovorcovi H, ani poslucháčovi P, že H pri normálnom chode udalostí vykoná A.
- (6) Hovorca H má v úmysle urobiť A.
- (7) Hovorca H má v úmysle, aby ho vyslovenie V zaviazalo urobiť A.
- (8) Hovorca H má v úmysle (ú-1) vyvolať u poslucháča poznanie (Po), že vyslovenie vety V sa má pokladať za také, ktoré hovorcovi H zaväzuje urobiť A. H má v úmysle vyvolať Po prostredníctvom rozpoznanie ú-1 a má v úmysle, aby bol ú-1 rozpoznaný na základe (prostredníctvom) toho, že poslucháč P pozná význam V.
- (9) Sémantické pravidlá dialektu, ktorým hovorí hovorca H aj poslucháč P sú také, že veta V je správne a úprimne vyslovená vtedy a len vtedy, keď sú splnené podmienky (1) až (8).

Vidíme, že podmienka (2) vyčleňuje propozíciu od zvyšnej časti rečového aktu a podmienka (3) špecifikuje isté črty propozície v prípade sľubovania. Searle sa domnieva, že pri sľubovaní môže ísť len o prípad, keď sa v propozícií predikuje nejaký budúci čin (alebo stav) hovorcovi H. Zdá sa však, že pri sľubovaní môže hovorca poslucháčovi sľubovať napríklad aj to, že niekto iný niečo urobí, a to bez toho, aby sa o to hovorca pričínil. (Predstavme si situáciu, keď niekto niekomu sľúbi, že sa istá (napr. jemu drahá) osoba k nemu (po čase) vráti, prípadne inú situáciu, keď chceme chorému človeku kvôli jeho upokojeniu sľúbiť, že sa zo svojej choroby dostane.)

Podmienka (4) berie pri sľubovaní do úvahy očakávania a preferencie poslucháča vo vzťahu k činu, ktorého vykonanie sa podľa podmienky (3) predikuje hovorcovi. Ak by sme však prijali Searlovu podmienku (3), mohli by sme uviesť príklad sľubu, v ktorého vyjadrení sa v propozícií predikuje napr. budúci čin hovorcovi fyzicky napadnúť poslucháča, čo zaiste nemá nič spoločné s preferenciami poslucháča. Môžem niekomu sľúbiť, že sa mu pomstím, rovnako ako mu môžem sľúbiť, že mu v tej a tej veci pomôžem. Ak by Searle namietal, že sľub pomsty nie je vo vlastnom zmysle sľub, mal by povedať, na základe akého kritéria rozlišuje „pravé“ sľuby od „zdanlivých“.

Podobne aj podmienka (6) obsahuje niečo, čo zrejme nie je vyjadrením nevyhnutnej podmienky sľubovania. Hovorca nemusí mať vôbec v úmysle urobiť čin A, a predsa môže vyslovením vety na základe jej významu (a okolností, za ktorých bola použitá) niečo niekomu sľúbiť. Nemám teraz na mysli len prípad neúprimných sľubov, ktorých zvážení Searle podmienku (6) modifikoval. Ide skôr o prípady, keď povieme niečo, čoho dôsledky si uvedomíme takpovediac „neskoro“. No práve preto, že vyslovenie istých slov hovorcom sa za istých okolností pokladá za vykonanie určitého rečového aktu, nemusí byť hovorcov zámer práve tým, čo z daného vyslovenia robí (v tomto prípade) akt sľubovania. Ak však nemusí platiť podmienka (6), tak evidentne nemusí platiť ani podmienka (7). Obávam sa, že potom však ani podmienka (8) nie je nevyhnutnou podmienkou sľubovania, keďže stačí, aby existovali také pravidlá sľubovania, že vyslovením takého a takého výrazu (vety) poslucháč identifikuje vyslovenie vety ako sľubovanie.

Niektorí by mohli oponovať, že pripomienky, ktoré voči Searlovmu zoznamu nevyhnutných a postačujúcich podmienok uvádzam, sa vzťahujú na okrajové prípady sľubovania. Ak si však Searle robí nárok na poskytnutie všeobecnej teórie jazykovej komunikácie, zrejme by sa mal vyrovnávať aj s námietkami tohto charakteru. Iste, dalo by sa argumentovať, táto teória síce nevie dostatočne vysvetliť hraničné prípady klasifikácie nejakého aktu, predsa je však jej využitie v tejto podobe na účely niektorej disciplíny (aj filozofie) produktívne. Napokon, druhá časť knihy sa to pokúša demonštrovať. Potom však kritérium jazykovej praxe pre budovanie všeobecnej teórie jazyka nie je uplatnené na všetky rečové akty rovnako.

Searle je ďalej presvedčený, že z uvedeného súboru nevyhnutných a postačujúcich podmienok je možné vyselektovať (vyextrahovať) *súbor pravidiel použitia indikátora ilokučnej účinnosti* (s. 92). Bez toho, aby som sa púšťal do podrobností, musím konštatovať, že nie všetky podmienky sú zohľadnené v ponúkanom súbore pravidiel (napríklad podmienka (7)). Potom sa však môžeme dožadovať náležitého vysvetlenia, prečo niektoré podmienky, ktoré autor uvádza ako nevyhnutné a postačujúce na vykonanie sľubu, nie sú zachytené v pravidlách na použitie indikátora ilokučnej účinnosti.

Ako som už uviedol, Searle je presvedčený, že analýza iných typov rečových aktov sa dá uskutočniť podobným spôsobom. Tento projekt Searle rozvíjal aj vo svojich neskorších prácach. Ucelenejší model taxonómie ilokučných aktov predstavil vo svojej knihe *Expression and Meaning* (1979). Okrem analýzy ilokučných aktov však Searle v *Rečových aktoch* predkladá aj svoju teóriu referencie a predikácie, a to tak, aby zapadala do celkového ilokučného aktu. Snaží sa pritom formulovať, podobne ako pri analýze ilokučných aktov, súbor nevyhnutných a postačujúcich podmienok referencie i predikácie, z ktorých

potom odvodzuje pravidlá pre oba typy aktov. Propozičnému aktu referencie tak venuje štvrtú a predikácii piatu kapitolu knihy.

Searle sa pri objasňovaní referenčného aktu zameriava na tzv. *singulárovú* referenciu, pričom v jeho teórii *výrazy nereferujú* (s. 47) – referujú nimi (za splnenia istých podmienok) len hovorcovia pri vykonávaní rečových aktov. Searle si však všimá, že nie všetky výskyty určitých opisov (deskripcií) ako jedného typu výrazov používaných na singulárovú referenciu, sú referenčnými výskytmi. Searle konfrontuje svoju teóriu referencie napríklad s Rusellovou teóriou opisov, hlásiac sa k Fregeho a Strawsonovmu chápaniu referencie, že totiž každý referujúci výraz musí mať zmysel. Túto tézu Searle rozvíja v tzv. princípe identifikácie, ktorý hovorí, že „nevyhnutnou podmienkou toho, že hovorca má pri vyslovení nejakého výrazu v úmysle referovať na konkrétny objekt, je schopnosť hovorca poskytnúť identifikujúci opis tohto objektu“ (s. 124). Inými slovami povedané, ak hovorca referuje na nejaký objekt, tak musí byť v princípe schopný poskytnúť poslucháčovi takú identifikáciu, ktorá zabezpečí, že poslucháč bude schopný ho rovnako identifikovať a teda odlíšiť od ostatných objektov. Vďaka tomu, že výrazy v tejto teórii nemajú autonómnou funkciu zabezpečenia referencie bez ohľadu na ich používateľa, Searle sa tým zároveň vyhýba niektorým paradoxom, ku ktorým viedli viaceré referenčné teórie. Problémom referencie a polemike s Russellovou teóriou opisov sa Searle venuje aj v siedmej kapitole knihy.

Teória predikácie, ktorú Searle v knihe obhajuje, je síce originálna, no obávam sa, že aj dosť problematická. Searle najskôr kriticky analyzuje Fregeho funkcionálnu koncepciu pojmov a potom sa okrem iného venuje Strawsonovej termovej teórii propozícií. Všeobecniny ako potenciálne objekty, na ktoré by predikátové výrazy v niektorých koncepciách *referovali*, Searle do vlastného vysvetlenia predikácie nezahrnuje. Tvrdí, že rozumieť menu nejakej všeobecniny znamená rozumieť používaniu príslušného všeobecného (predikátového) termínu. Nechcem sa na tomto mieste púšťať do podrobných pripomienok, ktoré by sa mohli odvíjať kriticky jednak smerom k Searlovej interpretácii Fregeho koncepcie pojmov, resp. k zavedeniu pojmu referencie do Fregeho koncepcie, či k Searlovmu vlastnému vysvetleniu. Searlovo vysvetlenie predikácie však vykazuje značné prvky ambivalentnosti. Na jednej strane hovorí, že výraz, ktorý sa predikuje, je vždy „zafarbený“, (na rozdiel od výrazu, ktorým referujeme), konkrétnym typom ilokučnej účinnosti. Nemožno ho teda nejakým zvlášť oddeliť od ilokučného aktu. Na druhej strane sa snaží odlíšiť od konkrétnych použití predikátového výrazu s ilokučnou účinnosťou niečo, čo by bolo spoločné pre všetky ilokučné akty s daným predikátovým výrazom. Searle na ilustráciu uvádza niekoľko rečových aktov, ako napr. „Odiš“ , „Odišiel“ či „Kedy odídeš?“, a tvrdí, že vo

všetkých z nich sa predikuje *výraz(!)* „odísť“ referentovi. Pritom prostriedok indikujúci ilokučnú účinnosť pôsobí na predikátový výraz (term) tak, že určuje spôsob, akým sa vzťahuje k objektu, na ktorý referuje referujúci termín (s. 169n.). Avšak aj keď sú ilokučné akty i akty referencie abstrakciou z celkového rečového aktu, predsa ich abstrakcia zachytáva to, čo je, aspoň podľa Searla, prítomné v danom rečovom akte. Okrem toho je tu otázka, v akom vzťahu voči sebe sú referencia a predikácia. V akom vzťahu je predikátový výraz k objektu, na ktorý referujeme? Searle, ako si to aj sám priznáva, odpovedá pomerne nešťastným spôsobom, keď tvrdí, že „Predikovať nejaký výraz ‚P‘ objektu R, znamená vzniesť otázku pravdivosti predikátového výrazu o objekte, na ktorý sa referuje“ (s. 171). Znamenalo by to, že v princípe každý ilokučný akt – keďže je jeho zložkou referenčný aj predikatívny akt – vznáša otázku pravdivosti predikátového výrazu o objekte. Avšak bez ohľadu na to, či by sme takto vykreslenú teóriu predikácie prijali alebo nie, zdá sa mi, že Searle sa tu snaží obhajovať niečo, čo celkom nezodpovedá všeobecnejším východiskám jeho vlastnej metodológie – že totiž, jednotkou jazykovej komunikácie je rečový akt, teda konkrétne vyslovenie jazykových výrazov. Ním vysvetľovaná predikácia sa však zdá byť viac než len *abstrakciou* rečovej situácie. Snaží sa vložiť do rečového aktu viac, než v ňom je.

Napriek tým výhradám, ktoré som v predchádzajúcich riadkoch predostrel, som presvedčený, že čitateľ môže nájsť v *Rečových aktoch* dostatok originálnych postrehov ako na úrovni všeobecnejších úvah vo vzťahu k jazyku – jazyku, ktorým hovoríme – tak aj vo vzťahu ku konkrétnym filozofickým problémom, ktoré stáli a dodnes stoja v centre pozornosti analytického spôsobu filozofovania. Autor sa v tejto práci pokúsil prezentovať vlastné rozpracovanie istého filozofického prístupu k problémom filozofie jazyka. To, že sa mu chtiac-nechtiac otvorila paleta problémov, s ktorými sa v rámci svojej teórie nedokázal popasovať, ešte neznamená, že ten podiel, ktorý sa mu podarilo obhájiť, je zanedbateľný. Naopak, aj čitateľ, ktorý s autorovými názormi nesúhlasí, si pri pozornom čítaní musí raziť cestu častokrát zdĺhavým hľadaním vlastných argumentov.

Rečové akty v preklade D. Kamhala odzrkadľujú (zvlášť na niektorých miestach) precíznosť i vyváženú flexibilitnosť prekladu. Za zmienku stojí, že Kamhal, na rozdiel od, na Slovensku zaužívanej, „singulárnej referencie“, resp. „singulárnej deskripcie“, preložil výraz „singular“ (napr. v spojení „singular definite referring expressions“) ako *singulárový* (výraz), dôvodiac tým, že výraz „singulárny“ má v slovenčine viaceré významy, pričom význam, ktorý mu v tomto kontexte Searle pripisuje, je spojený s rozdielom medzi („referujúcimi“) výrazmi v jednotnom čísle, resp. výrazmi v množnom čísle. Preklad slovného spojenia „brute facts“ vo význame holých fak-

to by azda stál za poznámku pod čiarou, hoci z podkapitoly 2.7 by malo byť čitateľovi zrejmé, do akého vzťahu Searle kladie holé a inštitucionálne fakty. Prekladateľ pripojil na záver aj krátku štúdiu, v ktorej sa, okrem iného, zamýšľa nad východiskami Searlovej koncepcie filozofie a niektoré aspekty Searlovej teórie rečových aktov kritizuje aj z pozície jemu známej Austinovej teórie. Domnievam sa, že aj vďaka Kamhalovej orientovanosti sa v teórii rečových aktov, je slovenský preklad veľmi zrozumiteľný.

Napriek tomu, že voči viacerým Searlovým jazykovým charakteristikám i vysvetleniam som bol v texte kritický, *Rečové akty* pokladám za knihu, ktorá poctivého čitateľa prinúti rozmýšľať nad celým komplexom problémov filozofie jazyka. A domnievam sa, že právom patrí ku „klasike“ toho filozofického prístupu, ktorý skúma (prirodzený) jazyk z pozície zámerov a konvencií jeho používateľov.

Lukáš Bielik

Pavel Cmorej et al.: *Filozofické dialógy*

Filozofický ústav SAV, Bratislava 2007, 448 s.

V našom česko-slovenskom jazykovom priestore se objavuje publikace, která zajímavým způsobem navazuje na tradici platónských dialogů a scholastických disputací. Setkáme se v ní s jedenácti dialogy, původně otištěnými zde, v časopise nejen analytické filozofie *Organon F*. Různorodé disputace vedl prof. Cmorej s mnoha filozofy, mimo jiné s Pavlem Maternou, Jaroslavem Peregrinem, Stanislavem Sousedíkem nebo dokonce s Pavlem Tichým a Peterem Frederickem Strawsonem.

Dialog je útvar jistě dynamický a proto čtivý, projevuje se v něm víc než např. v odborné stati osobnost toho kterého filozofa (a tak se můžeme přesvědčit, že zmiňovaní pánové mají povětšinou velké nadšení pro diskuzi, dobře se při ní baví a neodpustí si lehké humorné „rýpnutí“ do svého kolegy) hlavně je to však forma, která nepředkládá hotové teze a argumenty, ale je spíše jejich hledáním.

Jistě, má to svá úskalí, i zde se dialogy neobejdou bez redundance, odbíhání od tématu, rozmělnění diskuze příliš obsírným tématem, u něhož není naděje dospět na několika stránkách k řešení. Ale je tu prof. Cmorej, který obvykle rázně dialog moderuje: snaží se vést své partnery k metodickému a argumentacemi podloženému řešení sice jen „drobných“ témat, o to je však diskuze konkrétnější a efektivnější. Pavel Cmorej je zárukou kvality těchto